

ביאורים

סברה נוספת מעלה רבנו בחיי מדוע לא נכתב ספר שמבאר את חובות הלבבות. מצוות הלב ידועות לכל ובני אדם מקיימים אותם בשלמות ובדקדוק ולכן אין צורך לבאר אותם ולעורר את בני האדם לקיימם. אך רבנו בחיי דוחה סברה זו מכל וכל. מחקירת דורות העבר הוא מגלה שרוב העם היה רחוק ממצוות אלו ורק יחידי סגולה עסקו בהם. ולכן אינו מובן מדוע לא נכתב על מצוות אלו ספר המעורר לקיימם.

יתכן שהמצב השתפר ובדור הזה, דורו של רבנו בחיי, רוב בני האדם מקיימים מצוות אלו ולכן ספר בנושא זה אינו נצרך. אך ההפך הוא הנכון. רוב העם נמצא במצב רוחני ירוד שאף קיום המצוות הנגלות לוקה בחסר. גם אצל מי שמקיים מצוות בשלמות ושנדבו ליבו ללמוד תורה הוא עוסק בעיקר בחלק של חובות האיברים - החלק המעשי של התורה, ואינו מברר את חובות הלבבות. הסיבה לכך היא שהמניע של לומדי התורה הוא מניע חיצוני, שנובע מרצון לכבוד ולמעמד. הם לומדים דווקא את החלקים הנגלים מכיוון שהם נראים לעין הכל וכך אותו לומד יראה לעיני כולם תלמיד חכם ומשכיל. המניע הנמוך הזה גורם לכך שלומדי התורה עוזבים את עיקר התורה ועוסקים בטפל, ולומדים תורה אך סוטים מהדרכתה. הדרכת התורה היא להעמיק בשורשי היהדות והאמונה. לא להשאיר את שורשי האמונה כמו האמונה בא-ל אחד רק ברמת המסורת שקיבלנו מאבותינו, אלא להעמיק ולחקור באמונה זו. התורה מצווה את האדם לדעת שיש אלוהים ולא רק להאמין בכך רק בגלל שסיפרו לנו. זהו חיוב גמור שהתורה ציוותה אותנו ומי שלא עושה כך אמונתו לוקה בחסר.

בירור האמונה והפנמתה בתוך ליבנו פנימה זוהי החכמה הצפונה. ובלשון התורה: 'וידעת היום והשבות אל לבבך' [דברים ל, א]. חכמה זו מאירה את עבודת ה' של האדם ונותנת משמעות לכל קיומם של המצוות המעשיות. לימוד חכמה זו אינו לוקח כמה ימים, אלא דורש להקדיש למענו שנים ארוכות. רבנו בחיי מביא סיפורים מחכמי הדורות אשר השקיעו בחכמת הלבבות השקעה מרובה במחשבה ובבירור אשר ארכו עשרות שנים. ובשונה מחכמת הנגלה, חכמה זו טמונה בלב האדם פנימה. עיקר ההשקעה היא להעמיק בנפש שנתן בנו הבורא, וממנה לחצוב דרכי אמונה ומידות ישרות. האלוהים עשה את האדם ישר. האדם צריך להעמיק הרבה כדי לגלות את היושר שקיים בקרבו ולגלות אותו בחייו המעשיים.

הרחבות

• **אז איך צריך ללמוד תורה...?**

הַיְדַעְתָּ כָּל מַה שְׂאֵתָה חַיִּב לְדַעְתּוֹ מִן הַמִּצְוֹת... עַד שֶׁנִּפְנִיתָ לְחַשֵּׁב בְּשֵׂאלוֹת נְכַרְיֹת. טענת רבנו בחיי מתנגדת לדרך לימוד התורה המקובלת, לפיה עוסקים בסוגיות התלמוד שלא תמיד נוגעות הלכה למעשה. על טענה זו השיבה חת"ם סופר "במחילת כבוד החסיד ההוא (רבנו בחיי), לא זה הדרך סלולה אשר חפץ ה', ואשר כבשוהו רבותינו ז"ל וקבעו בש"ס... כי ידעו חז"ל שידיעת דברים אלו זהו האושר האמתי, וזה הוא המביא לאדם להבת ליבו ביראת ה' כל היום ודבקות בשמו הגדול, ובתנאי שתהיה תחילת כוונתו לשם ה'... ויהיו הדינים חביבים עליו, באופן שירצה להכין לו (להתכונן), אם אולי יזדמן כזה, מה יעשה, ולא שיהיה צריך לעיין עליו בשעת מעשה" [ויקרא כו, ג].

הרב קוק מבאר את כוונתו של רבנו בחיי באופן שלא יסתור את כוונת חז"ל, כמו שהעיר החת"ם: "אותם שלא באו לידי מדה זו, לישר את שכלם על פי העיונים העליונים, הם צריכים יותר לעסוק הפרטי של ההווה (פרטי סוגיות התלמוד), כדי שיוכלו לדון בלימוד דבר מדבר. וכן צריך זה כל אדם בעת ילדותו. אבל תלמידי-חכמים זקנים שירצו לשום עמלם בהשכלה עליונה של זכור הדעות והמידות, הם צריכים להיות גבורים בשנון ההלכות על פי המקורות היותר ברורים, ולא לעסוק כל כך בדקדוקים פרטיים..." [אורות התורה ט יג].

לרפואת אביעד בן ספירה הי"ו

וְאִמְרֵתִי עוֹד, שְׂמָא הֵן° כָּל כֶּף מִבְּאֵרוֹת וַיְדוּעוֹת לְכָל, וְכָל בְּנֵי אֲדָם דְּבָקִים בָּהֶם, עַד שְׁלֵא נִצְטָרְכוּ לְחַבְר בְּסַפֵּר. וְעֵינַי מִנְהֵגֵי בְנֵי אֲדָם בְּרַב הַדּוֹרוֹת הַנִּזְכָּרִים בְּסַפְרִים, וּמִצְאָתִים רְחוּקִים מִן הַמִּין הַזֶּה מִן הַמִּצְוֹת, אֲלֵא הַרְיִזִים בְּחֵרֵי הַסְּגֻלָּה בָּהֶם, כְּפִי הַנִּזְכָּר עֲלֵיהֶם, אֶף הַשְּׂאָר°, כְּמֹה הָיָה צְרִיכִין לְהַעִיר וְלְהוֹרֹת אוֹתָם, וְכָל שָׁכֵן רַב אֲנָשֵׁי זְמַנְנוּ זֶה, אֲשֶׁר זָלְלוּ בְּחֻקְמַת מִצְוֹת הָאֲבָרִים, כָּל שָׁכֵן בְּמִצְוֹת הַלְּבָבוֹת. וְאֲשֶׁר יִדְבְּנוּ לְבוֹ מֵהֶם לְעֵין בְּחֻקְמַת הַתּוֹרָה, הוּא מִתְפַּנֵּן° לְדַבֵּר שִׁיקְרָא בּוֹ חֶסֶם אֲצֵל עַמֵּי הָאָרֶץ, וְשִׁיעֶשֶׂה לוֹ שֵׁם אֲצֵל הַגְּדוֹלִים, וַיֵּט מִדְּרָךְ הַתּוֹרָה אֶל מַה שְׁלֵא יִקְנֶהוּ מַעֲלָה יִתְרָה°, וְלֹא יִקְנֶהוּ מִמְּכָשׁוֹל בְּנִפְשׁוֹ, וְשֵׁאֵם לֹא הָיָה יוֹדְעוֹ°, לֹא הָיָה נֶעֱנֵשׂ עֲלָיו, וְהֵינִיחַ לְעֵין° בְּשִׂרְשֵׁי דָתוֹ וְיִסוּדֵי תוֹרָתוֹ, אֲשֶׁר לֹא הָיָה לוֹ לְהִתְעַלֵּם מֵהֶם וְלִהְיוֹתָם, וְשֵׁלֵא יוֹכֵל לְקַיֵּם מִצְוֹת אֵם לֹא יִדְעֵם° וַיַּעֲשֵׂם, כְּמוֹ אֲמוּנַת הַיְחוד°, אֵם אֲנַחְנוּ חַיִּבִּים לְעֵין בּוֹ מִצַּד שְׁכָלְנוּ, אוֹ אֵם יִסְפִּיק לָנוּ אֵם נִדְעָהוּ מִצַּד הַקְּבֻלָּה°, שְׁנֵאמַר שְׂאֵלְהֵינוּ אַחַד, כְּאֲשֶׁר יִאמְרוּ הַפְּתָאִים מִבְּלֵי אוֹת וּמוֹפְתֵי, אוֹ אֵם אֲנַחְנוּ חַיִּבִּים לְחַקֵּר עַל עֵנִין הָאֶחָד הָאֶמֶת וְהָאֶחָד הַעוֹבֵר°, לְהַבְדִּיל° הַעֵנִין הַזֶּה אֲצֵלְנוּ מִשְׂאָר עֵינֵי הָאֲחָדִים הַנִּמְצָאִים, אֵם לֹא. וְהַעֵנִין הַזֶּה אֵין הַמְּאָמִין רְשָׁאֵי שְׁלֵא יִדְעוּ, שֶׁהַתּוֹרָה הַזֵּה הִיא עֲלָיו, דְּכָתִיב (דְּבָרִים ד, ט): "וַיְדַעְתָּ הַיּוֹם וְהַשַּׁבָּת אֵל לְבַבְךָ כִּי יי הוּא הָאֱלֹהִים". וְכֵן שְׂאָר מִצְוֹת הַלְּבָבוֹת שְׂזָכְרֵנוּ וְשֵׁאֵנוּ עֵתִידִים לְזָכֵר, אֲשֶׁר לֹא תִגְמַר אֲמוּנַת הַמְּאָמִין אֵם לֹא יִדְעֵם וַיַּעֲשֵׂם, וְהִיא הַחֻקְמָה הַצְּפוּנָה, אֲשֶׁר הִיא אוֹר הַלְּבָבוֹת וְנִגְהַ הַנִּפְשׁוֹת, וְעֲלֶיהָ אָמַר הַכְּתוּב (תְּהִלִּים נא, ח): "הֵן אֶמֶת חִפְצָתָ בְּטוֹחוֹת° וּבְסִתָּם חֻקְמָה תוֹדִיעֵנִי".

וְאִמְרוּ עַל אַחַד מֵהַחֻקְמִים, כִּי הָיָה יוֹשֵׁב עִם בְּנֵי אֲדָם עַד חֲצֵי הַיּוֹם, וְכִשְׁהָיָה מִתְיַחַד עִם אַבְרָהָם° הָיָה אוֹמֵר: הֲבֵי הָאוֹר הַצְּפוּן, וְהִיא אוֹמֵר עַל מִצְוֹת הַלְּבָבוֹת. וְנִשְׂאֵל אַחַד מִן הַחֻקְמִים עַל שְׂאֵלָה נְכַרְיֹת° מַעֲנִין דִּין הַגְּרוּשִׁין, וְהַשִּׁיב אֶת שׂוֹאֵלוֹ: אֵתָה הָאִישׁ הַשׂוֹאֵל עַל מַה שְׁלֵא יִזְקֶנּוּ אֵם לֹא יִדְעוּ, הַיְדַעְתָּ כָּל מַה שְׂאֵתָה חַיִּב לְדַעְתּוֹ מִן הַמִּצְוֹת אֲשֶׁר אֵינָךְ רְשָׁאֵי לְהִתְעַלֵּם מֵהֶם, וְאֵין רְאִיוֹ לָךְ לְפִשְׁעֵי בָהֶם. עַד שֶׁנִּפְנִיתָ לְחַשֵּׁב בְּשֵׂאלוֹת נְכַרְיֹת, אֲשֶׁר לֹא תִקְנֶה בְּהֵן מַעֲלָה יִתְרָה בְּתוֹרָתָךְ וְאֲמוּנַתָּךְ, וְלֹא תִתְקַן בְּהֵן מַעֲשֵׂי נִפְשֶׁךְ. וְהִנֵּה אֲנִי נִשְׁבַּע, כִּי מִחֻמְשׁ וְשִׁלְשִׁים שָׁנָה אֲנִי מִתְעַסֵּק בְּמָה שְׂצָרִיךְ לִי מִמִּצְוֹת תּוֹרָתִי, וְאֵתָה יוֹדַע רַב טְרַחֲוִי בְּעֵינֵי רַב הַסְּפָרִים אֲצֵלִי, וְלֹא פִנִּיתִי לְבִי לְמַה שְׂפִנִּיתָ לְבָךְ לְשֵׂאל עֲלָיו. וְהָאֲרִיךְ לְהוֹכִיחוֹ וּלְבִישׁוֹ עַל זֶה.

וְחֶסֶם אַחַר אָמַר: לְמַדְתִּי לְבָרֵר מַעֲשֵׂי חַמְשׁ וְעֶשְׂרִים שָׁנָה. וְאִמְרוּ חֶסֶם אַחֵר: יֵשׁ מִן הַחֻקְמָה מַה שְׁהוּא צְפוּן בְּלְבוֹת הַחֻקְמִים כְּמִטְמוֹן הַנְּסִתָּר, אֲשֶׁר אֵם יִסְתִּירוּהוּ לֹא יִשְׁגִּנוּ אֲדָם, וְכִאֲשֶׁר יִגְלוּהוּ לֹא יַעֲלֵם מֵאֲדָם יִשְׂרָאֵל אֲמִרְיָהֶם בּוֹ, וְזֶה כְּמוֹ שְׂאֵמַר הַכְּתוּב (משלי כו, ח): "מֵיִם עֲמֻקִּים עֲצָה בְּלֵב אִישׁ וְאִישׁ תְּבוּנָה יִדְלָגָה", רִצָּה לִזְמֵר, כִּי הַחֻקְמָה תְּקוּעָה בְּתוֹלְדַת הָאֲדָם וְטָבְעוּ וּבְכָח° הַכְּרָתוֹ כְּפִיִּים הַטְּמוּנִים בְּלֵב הָאָרֶץ, וְהַנְּבוֹן הַמְּשֻׁכֵּל יִשְׁתַּדֵּל לְחַקֵּר עַל מַה שְׁיֵשׁ בְּכֹחוֹ וּבְמִצְפּוּנָיו מִן הַחֻקְמָה, לְגַלוֹתָהּ וְלְהַרְאוֹתָהּ, וְיִשְׂאֵבְנָה מִלְּבוֹ, כְּאֲשֶׁר יַחְקֵר° עַל הַמֵּים אֲשֶׁר בְּמַעַמְקֵי הָאָרֶץ.

הֵן - מצוות הלב. **הַשְּׂאָר -** ההמון. **הוּא מִתְפַּנֵּן וְכו' -** פונה לעסוק בחלקי התורה שיביאו לו כבוד. **מַעֲלָה יִתְרָה -** מידה טובה. **וְשֵׁאֵם לֹא הָיָה יוֹדְעוֹ -** את מה שלומד (כדי שיכבדוהו). **וְהֵינִיחַ לְעֵין -** ועזב את העיניו. **יִדְעֵם -** את יסודות האמונה. **אֲמוּנַת הַיְחוד -** לדוגמה: יש להעמיק מה כוללת חובתנו באמונת היחוד. **הַקְּבֻלָּה -** מסורת אבות. **מִבְּלֵי אוֹת וּמוֹפְתֵי -** בלי להביא ראיה על יחודו. **הָאֶחָד הָאֶמֶת וְהָאֶחָד הַעוֹבֵר -** מבואר בשער הייחוד פרק ה. **הָאֶחָד הַעוֹבֵר -** אחדות מקרית. **לְהַבְדִּיל וְכו' -** אחדות ה' שונה ממושג האחדות בשאר הברואים. **אֶמֶת חִפְצָתָ בְּטוֹחוֹת -** ה' חפץ שהאמת תהיה מושרשת בכליותנו, בקרבנו. **מִתְיַחַד עִם אַבְרָהָם -** יושב לבדו. **נְכַרְיֹת -** מקרה שאינו מצוי. **לְבָרֵר מַעֲשֵׂי -** שיהיו לשם ה' בלא נגיעה עצמית. **וּבְכָח -** פוטנציאל. **יַחְקֵר -** יחפש.